

11. Гопанчук В.С., Войтенко Т.В. Омана як відносна підстава недійсності шлюбу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 29. Т. 1. С. 133–136.
12. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
13. Сафончик О.І. Правове регулювання припинення шлюбу в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2004. 20 с.
14. Глиняна К.М. Правове регулювання розлучення за сімейним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2006. 20 с.
15. Розгон О.В. Порушення сімейних прав трансгендерної особи у контексті доктрини прав людини. *Eurasian Academic Research Journal*. 2016. № 5 (05). С. 33–47.
16. Войтенко Т.В. Зміна статі як підстава припинення шлюбу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2015. Вип. 2. С. 20–25.
17. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 1 липня 2010 р. № 2398-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 38. Ст. 509.

КІРИК А. Ю.,

аспірант кафедри міжнародного і європейського права

(Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова)

УДК 347.67

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-1-17>

ГАРАНТІЇ ПРАВ СПАДКОЄМЦІВ У РАЗІ ВИЗНАННЯ ЗАПОВІТУ НЕДІЙСНИМ

Статтю присвячено проблемам недійсності заповіту. Визначено види недійсних заповітів та проаналізовано практику визнання недійсності заповіту. Сформульовано пропозиції щодо подальшого вдосконалення норм цивільного законодавства України.

Ключові слова: заповіт, недійсність, спадкоємець, недійсність заповіту.

Статья посвящена проблемам недействительности завещания. Определены виды недействительных завещаний и проанализирована практика признания недействительности завещания. Сформулированы предложения по дальнейшему совершенствованию норм гражданского законодательства Украины.

Ключевые слова: завещание, недействительность, наследник, недействительность завещания.

The article is devoted to the problems of invalidity of the will. The types of invalid wills are determined and the practice of recognizing the invalidity of the will is analyzed. Formulated proposals for further improvement of the norms of civil legislation of Ukraine.

Key words: testament, nullity, heir, nullity of testament.

Вступ. Особливе місце серед спорів про спадкове право посідають спори, пов'язані з визнанням заповіту недійсним. Складність цієї категорії спорів пояснюється тим, що на момент виникнення спадкового правовідношення спадкодавця вже немає серед живих, тому одержання інформації про обставини й факти, що мають значення для справи, з об'єктивних причин є ускладненим.

Питанням, що стосуються недійсності заповіту, присвячували увагу багато науковців, зокрема: Л.К. Буркацький, І.В. Жилінкова, Ю.О. Заїка, В.І. Крат, О.І. Нелін, О.П. Печений, З.В. Ромовська, Є.О. Рябоконт, Є.І. Фурса. Варто зазначити, що в науці залишається дискусійним питання щодо визначення умов недійсності заповіту, тому в статті будуть розкриті окремі умови недійсності заповіту.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні умов недійсності заповіту на підставі аналізу норм цивільного законодавства України та судової практики.

Результати дослідження. Відповідно до законодавства за ступенем недійсності всі правочини поділяються на дві групи: а) абсолютно недійсні правочини, що є такими з моменту їх вчинення (нікчемні) і недійсність яких прямо передбачена законом; б) відносно недійсні правочини, які можуть бути визнані судом недійсними за певних умов (оспорювані). Оспорюваний правочин може бути визнаний недійсним лише за рішенням суду [1, с. 95].

Згідно із ч. 1 ст. 1257 Цивільного кодексу України нікчемним є заповіт, складений особою, яка не мала права на це майно, а також заповіт, складений із порушенням вимог щодо його форми та посвідчення [2].

Загалом до нікчемних заповітів належать такі:

- заповіти, складені фізичною особою, яка не має повної цивільної дієздатності;
- вчинені через представника;
- посвідчені уповноваженою особою, проте з порушенням вимог, встановлених законом;
- посвідчені не уповноваженою на це особою;
- секретні заповіти, посвідчені нотаріусом із порушенням вимог, встановлених законом;
- посвідчені за відсутності свідків у випадках, коли їх присутність є обов'язковою;
- заповіт, який відчувувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі.

Варто зазначити, що нікчемність заповіту не вважається підставою для звернення до суду. У разі, коли нотаріус під час відкриття спадщини виявив, що заповіт нікчемний, він просто відмовляє у видачі свідоцтва про право на спадщину. І лише якщо в діях нотаріуса виявлено невідповідність нормам закону, то їх можна оскаржувати в судовому порядку.

Судова практика склалася таким чином, що незначні, формальні порушення процедури посвідчення заповітів не можуть визнаватися підставою для недійсності цього правочину. Зокрема, посилання на порушення таємниці заповіту саме по собі не може бути підставою для визнання заповіту недійсним, якщо він складений відповідно до волевиявлення спадкодавця [3]. Крім того, несвоєчасне внесення відомостей про заповіт до Спадкового реєстру аналогічно не може визнаватися підставою для недійсності правочину [4]. Також відсутність у заповідача паспорта громадянина України не є достатньою підставою для визнання заповіту недійсним [5]. Описки та інші незначні порушення під час складення й підписання заповіту не тягнуть його недійсність, якщо судом встановлено, що вони не впливають на вільне волевиявлення заповідача. Це зазначено в п. 6 листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16 травня 2013 р. № 24-753/0/4-13 [6].

Посвідчувати заповіти можуть не тільки нотаріуси, а й посадові особи органу місцевого самоврядування. Відповідно до ст. 1251 Цивільного кодексу України заповіт може бути посвідчений уповноваженою на це посадовою особою органу місцевого самоврядування лише за відсутності нотаріуса в населеному пункті.

Наведемо приклад із судової практики. Верховний Суд України, розглянувши цивільну справу про визнання заповіту недійсним, визначив, що спадкодавець проживав у м. Вільнянську Запорізької області, на території якого є державна нотаріальна контора та приватні нота-

ріуси. Проте для посвідчення заповіту він звернувся до секретаря виконавчого комітету Павлівської сільської ради Вільнянського району Запорізької області. Відповідно до законодавства заповідач для посвідчення заповіту мав звернутися до нотаріуса, а не до секретаря виконавчого комітету. Із цих міркувань рішення суду про відмову в позові про визнання заповіту недійсним було скасовано, а справу передано на новий розгляд до суду першої інстанції [7].

Якщо звернутися до судової практики, можна простежити, що часто суди визнають недійсними заповіти, які посвідчені посадовими особами органів місцевого самоврядування та іншими службовими особами. Під час вирішення справи про визнання заповіту недійсним необхідно перевіряти, чи приймав орган місцевого самоврядування рішення про надання службовим або посадовим особам права вчиняти нотаріальні дії, які дозволяють посвідчувати заповіт.

Як приклад можна навести ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, у якій він погодився з рішенням апеляційного суду про нікчемність заповіту, посвідченого секретарем сільської ради. Недійсність заповіту обґрунтовувалася тим, що виконавчим комітетом сільської ради не приймалося рішення про покладення на секретаря сільської ради повноважень на вчинення нотаріальних дій, що є порушенням чинного законодавства, а тому є підставою для визнання заповіту нікчемним відповідно до положень ч. 1 ст. 1257 Цивільного кодексу України [8].

В іншій справі Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ визнав порушенням посвідчення заповіту секретарем сільської ради, якій розпорядженням голови сільської ради від 30 грудня 2011 р. надано право на вчинення нотаріальних дій. Проте на час посвідчення заповіту секретар сільської ради перебувала в щорічній відпустці, а її обов'язки, у тому числі в частині вчинення нотаріальних дій, були надані головному бухгалтеру сільської ради. Із цих підстав рішення апеляційного суду про відмову в позові про встановлення нікчемності заповіту було скасовано, а справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції [9].

Також варто звернути увагу на практику, що стосується визнання недійсними заповітів, які посвідчені нотаріусами за межами свого нотаріального округу. Верховним Судом України в постанові від 20 лютого 2013 р. була висловлена правова позиція, згідно з якою в разі зміни адміністративно-територіального поділу України, у результаті якого розташування робочого місця приватного нотаріуса увійшло до іншого нотаріального округу, нотаріальна діяльність відповідних нотаріусів повинна бути зареєстрована в цьому нотаріальному окрузі. Нотаріальні дії вчиняються в приміщенні державної нотаріальної контори, у державному нотаріальному архіві, приміщенні, яке є робочим місцем приватного нотаріуса. В окремих випадках, коли фізична особа не може з'явитися в зазначене приміщення, а також коли того вимагають особливості посвідчуваного правочину, такі нотаріальні дії можуть бути вчинені поза вказаними приміщеннями, проте в межах нотаріального округу. Нотаріус не має права здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених законом [10].

Хоча Верховний Суд України в зазначеній правовій позиції прямо не висловився про недійсність заповіту, посвідченого нотаріусом за межами свого нотаріального округу, однак практика судів іде саме таким шляхом.

Наприклад, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в ухвалі від 18 травня 2016 р. зазначив, що з огляду на ту обставину, що оспорюваний заповіт було посвідчено державним нотаріусом Світловодської районної державної нотаріальної контори, яка обслуговує Світловодський районний нотаріальний округ, визначений відповідно до адміністративно-територіального устрою Світловодського району (на території Світловодського міського територіального округу), тобто за межами свого нотаріального округу, тому правильним є висновок апеляційного суду про визнання вказаного заповіту недійсним [11].

Ще однією з поширених підстав визнання недійсності заповіту є відсутність у тексті заповіту вказівки на те, що він складався та посвідчувався поза приміщенням нотаріальної

контори або сільської ради. Законодавець не забороняє вчиняти нотаріальні дії за межами нотаріальних контор або інших робочих приміщень нотаріуса, проте в такому випадку в посвідчувальному написі та в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій обов'язково зазначається місце вчинення нотаріальної дії (удома, у лікарні, за місцезнаходженням юридичної особи тощо) із зазначенням адреси, а також причин, з яких нотаріальну дію було вчинено поза законодавчо встановленими приміщеннями. Якщо буде встановлено, що в посвідчувальному написі та в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій такі відомості не наведено, проте форма заповіту відповідає вимогам ст. 1247 Цивільного кодексу України, а волевиявлення заповідача було вільним, це не може бути підставою для визнання заповіту недійсним.

Підставою недійсності заповітів у судовій практиці також вважають посвідчення заповітів за участю свідків, як того вимагає абз. 3 ч. 2 ст. 1248 Цивільного кодексу України, проте з порушеннями порядку посвідчення. Причому недійсним визнається заповіт, посвідчений посадовими, службовими особами без участі свідків, а також із залученням свідків, проте з порушенням ст. 1253 Цивільного кодексу України (коли заповіт підписано особами, які не можуть бути свідками). Так, свідками не можуть бути такі особи: а) нотаріус або інша посадова, службова особа, яка посвідчує заповіт; б) спадкоємці за заповітом; в) члени сім'ї та близькі родичі спадкоємців за заповітом; г) особи, які не можуть прочитати або підписати заповіт.

Зокрема, Верховний Суд України погодився з рішенням апеляційного суду про недійсність заповіту, складеного з порушенням вимог закону, оскільки заповіт було вчинено при свідках, одним із яких усупереч вимогам ст. 1253 Цивільного кодексу України був батько спадкоємця [12].

Іншою підставою для визнання заповіту недійсним є вчинення його під впливом помилки, обману, насильства, зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною або внаслідок впливу тяжкої обставини.

Згідно з роз'ясненнями, наведеними в п. 19 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 6 листопада 2009 р. № 9, відповідно до ст. ст. 229–233 Цивільного кодексу України правочин, вчинений під впливом помилки, обману, насильства, зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною або внаслідок впливу тяжкої обставини, є оспорюваним [13]. Однак проблема, яка виникає з оспорюванням такого правочину, полягає в тому, що вкрай важко довести, що заповіт писався під впливом насильства на особу, як вже померла. Наведемо як приклади деякі справи із судової практики.

У рішенні Чуднівського районного суду Житомирської області від 22 вересня 2015 р. у справі № 294/1178/15-ц встановлено, що позивач звернувся до суду з позовом про визнання недійсним заповіту, посвідченого 27 листопада 2007 р. Краснопільською сільською радою. Позивач стверджував, що його батько, який помер 21 листопада 2011 р., заповів належне йому майно відповідачеві під впливом психічного насильства з боку спадкоємиці. У судовому засіданні позивач заявив, що він не був присутній під час складення його покійним батьком заповіту, проте вважає, що його батько добровільно не написав би такий заповіт. Свідок у судовому засіданні пояснив, що під час складення заповіту в Краснопільській сільській раді заповідач був при здоров'ї, усвідомлював свої дії та на нього ніхто не чинив жодного психологічного насильства. Суд, дослідивши матеріали справи та вислухавши пояснення вказаних осіб, доходить висновку, що позов не підлягає задоволенню. Позивач не надав жодних доказів, які б підтверджували, що його батько писав заповіт під впливом насильства. З огляду на неподання належних і допустимих доказів в обґрунтування вимог суд вирішив, що позов задоволенню не підлягає [14].

Рішенням Рахівського районного суду Закарпатської області від 22 вересня 2016 р. у справі № 305/1560/15-ц встановлено, що позивач звернувся до суду з позовом про визнання заповіту недійсним. Позовні вимоги він обґрунтував тим, що 30 січня 2012 р. помер його батько, який заповів усе своє майно відповідачеві. Заповіт був посвідчений 5 грудня 2000 р. приватним нотаріусом. Зі слів позивача, відповідач примусила батька скласти на неї заповіт і підписати його. З огляду на зазначене позивач вважає, що батько, який постійно хво-

рів і переніс важку операцію, підписав заповіт під впливом фізичного й психологічного насильства з боку відповідача. У зв'язку з наведеним він просить визнати заповіт недійсним. З метою встановлення психічного стану заповідача в момент вчинення заповіту було призначено посмертну судово-психіатричну експертизу. Однак відповіді на зазначені питання експерт не надав, пославшись у своєму листі на відсутність у медичній документації відомостей щодо психічного стану підекспертного в період складання заповіту. Позивачем не надано суду жодного належного доказу про те, що на момент посвідчення оспорюваного заповіту заповідач не усвідомлював значення своїх дій, не міг керувати ними та підписав заповіт під впливом фізичного чи психологічного насильства, тому суд вирішив відмовити в задоволенні позову про визнання заповіту недійсним [15].

З приводу вказаної правової підстави позивачам необхідно доводити факти застосування до спадкодавців фізичного та психологічного тиску. Однак якщо ці твердження є лише припущеннями, то вони не можуть оцінюватися судом як доказ. Отже, можна зазначити, що більшість позовів, що стосуються визнання недійсними заповітів, які були складені під впливом насильства, не підлягають задоволенню через ненадання доказів, які підтверджували б відповідні позовні вимоги.

Також однією з поширених підстав визнання заповіту недійсним є невідповідність волі та волевиявлення заповідача. Зазначена підстава стосується тих випадків, коли заповідач не усвідомлює значення своїх дій, не може ними керувати. У п. 16 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 6 листопада 2009 р. № 9 зазначено, що правила ст. 225 Цивільного кодексу України поширюються на ті випадки, коли фізичну особу не визнано недієздатною, однак у момент вчинення правочину особа перебувала в такому стані, коли вона не могла усвідомлювати значення своїх дій та/або не могла керувати ними (тимчасовий психічний розлад, нервові потрясіння тощо). У таких справах суд призначає посмертну судово-психіатричну експертизу [13].

Під час призначення психіатричної експертизи експерта цікавить лише конкретно визначений відрізок часу, момент вчинення правочину, адже протягом дня психічний стан особи може змінюватися через різні обставини. Водночас висновок експерта для суду не є обов'язковим та оцінюється за загальними правилами оцінки доказів. Відхилення судом висновку експерта має бути мотивоване в судовому рішенні. Висновок про тимчасову недієздатність учасника правочину необхідно робити насамперед на основі доказів, які свідчать про внутрішній психічний стан особи в момент вчинення правочину. Хоча висновок експертизи в такій справі є лише одним із доказів і йому необхідно давати належну оцінку в сукупності з іншими доказами, будь-які зовнішні обставини (показання свідків про поведінку особи тощо) мають лише побічне значення для встановлення того, чи була здатна особа в конкретний момент вчинення правочину розуміти значення своїх дій та/або керувати ними [16].

Наприклад, Ірпінський міський суд Київської області, розглядаючи цивільну справу про визнання заповіту недійсним, не визнав висновок посмертної судово-психіатричної експертизи, а також акт повторної судово-психіатричної експертизи як достатнє й достовірне свідчення того, що заповідач у момент складання заповіту не усвідомлював значення своїх дій і не міг керувати ними. Суд зазначив, що проведеною в справі експертизою не зроблено висновок про абсолютну неспроможність особи в момент складання нею заповіту розуміти значення своїх дій та керувати ними, а лише стверджено, що існуючі на той час порушення її психічної діяльності істотно впливали на її здатність усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними, тобто на цей період заповідач не міг повною мірою усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними.

Крім того, як вбачається з письмових пояснень приватного нотаріуса, який посвідчив оспорюваний заповіт, спадкодавець перебував при здоровому розумі та ясній пам'яті, на її запитання відповідав чітко. Сказав, що він усвідомлює, що робить, і що це його особисте бажання – написати заповіт на відповідача в справі. Заповіт був прочитаний спадкодавцем та власноручно підписаний ним за місцем його лікування у військовому шпиталі.

Отже, у зв'язку з відсутністю доказів про абсолютну неспроможність заповідача в момент складення ним заповіту розуміти значення своїх дій і керувати ними суд відмовив у задоволенні позову [17].

Проблеми, які виникають під час оцінки психічного стану в разі посмертної судово-психіатричної експертизи, полягають у тому, що експерт не може провести обстеження заповідача особисто, а тому може покладатися лише на показання свідків, сусідів, рідних, колег, на дані з медичної картки, на особисті записи заповідача та на інші матеріали, які його характеризують. Малоімовірно, що такі дані зможуть точно охарактеризувати особистість заповідача.

Об'єктом посмертної судово-психіатричної експертизи є виключно матеріали справи та медична документація. Експерт не має можливості безпосередньо дослідити психічний стан підекспертного, а тільки проводить його вторинну оцінку, аналізуючи відомості, що вказують на те, як цей психічний стан і поведінка бачилися в різні проміжки часу, у тому числі в період вчинення правочину, медичними, юридичними працівниками та оточуючими, і що знайшли відображення в поданих матеріалах. У поданих на експертизу об'єктах, як правило, відсутня достатня кількість фактів, що характеризують особу підекспертного, його психічний стан, поведінку під час укладення угоди та в періоди часу, що безпосередньо передують вчиненню юридично значущої дії та відбуваються відразу після неї. За таких обставин експерт змушений формулювати висновки з огляду на дефіцит інформації [18].

Ще однією експертизою, яка застосовується у справах про визнання заповіту недійсним, є судова почеркознавча (графологічна) експертиза, яка проводиться з метою встановлення справжності підпису заповідача на спірному заповіті, а також в окремих випадках – способу нанесення підпису заповідача. Особистий підпис заповідача є однією з гарантій для родичів спадкодавця, що засвідчує дійсність заповіту, адже особистий підпис є підтвердженням особистої волі заповідача.

Відповідно до рішення Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 27 березня 2008 р. у справі № 2-40/2008 Кам'янець-Подільська міська рада 27 березня 2007 р. звернулася з позовом до суду, вказуючи на те, що померла ОСОБА_2, якій на праві приватної власності належала однокімнатна квартира. Вищезазначена квартира перебуває на балансі в КП «ЖЕК № 2».

18 жовтня 2006 р. з позовом до Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області звернулася особа про надання додаткового строку для прийняття спадщини. У позовній заяві вказано, що 24 листопада 2004 р. ОСОБА_2 зробила на її ім'я заповіт щодо всього належного їй майна на праві власності. Під час огляду в судовому засіданні книги запису вчинення нотаріальних дій по Устянській сільській раді встановлено, що за № 490 зроблений запис про заповіт ОСОБА_2 від 24 листопада 2004 р., у наступних записах виправлені цифри порядкових номерів, що ставить під сумнів дійсність цього заповіту [19].

Заслухавши пояснення представників сторін, свідків та вивчивши матеріали справи в повному обсязі, суд критично оцінив пояснення свідка, яка суду пояснила, що вона як секретар Устянської сільської ради оформлювала заповіт ОСОБА_2 в сільській раді та що та особисто підписала заповіт від 24 листопада 2004 р., оскільки її свідчення спростовуються висновком судово-почеркознавчої експертизи від 10 жовтня 2007 р. № 86-п, виконаної судовим експертом НДЕКЦ при УМВС України у Хмельницькій області С.В. Олійником, згідно з яким підпис ОСОБА_2 в заповіті на користь ОСОБА_1 від 24 листопада 2004 р., засвідчений секретарем виконавчого комітету Устянської сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області від імені ОСОБА_2, виконаний не ОСОБА_2, а іншою особою. У висновку експерта зазначено, що під час порівняння між собою підпису від імені ОСОБА_2 на заповіті з наданими судом зразками підпису ОСОБА_2 були встановлені розбіжності в ступені виробленості (у зразках він вищий), темпі виконання (у зразках більш швидкий), а також у найбільш характерних індивідуальних ознаках підпису, приведені в експертизі розбіжності є стійкими та у своїй сукупності достатніми для надання висновку про виконання підпису від імені ОСОБА_2 від 24 листопада 2004 р. іншою особою.

У зв'язку із цим суд дійшов висновку, що позовні вимоги Кам'янець-Подільської міської ради в частині визнання заповіту недійсним підлягають задоволенню, оскільки заповіт від імені ОСОБА_2 від 24 листопада 2004 р. виконаний не ОСОБА_2, а іншою особою всупереч вимогам ст. ст. 203, 1247 Цивільного кодексу України [19].

Під час вирішення питання про недійсність заповіту принципове значення має наявність в особи права на звернення до суду з відповідним позовом, тобто безспірним має бути факт, що позивач належить до кола осіб, наділених правом на оскарження спірного заповіту. У разі, якщо наявність чи відсутність заповіту не впливає на одержання такою особою права спадкування, суд відмовляє в позові. Це зумовлено тим, що закликання до спадкування спадкоємців за заповітом не порушує права й інтереси такої особи. В одній із цивільних справ Верховний Суд України зробив висновок, що оскільки позивач не може спадкувати в порядку представлення після смерті двоюрідної тітки, то вона не може оскаржувати й спірний заповіт.

Висновки. Отже, якщо форма заповіту відповідає вимогам ст. 1247 Цивільного кодексу України, а волевиявлення заповідача було вільним, це не може бути підставою для визнання заповіту недійсним. Судова практика склалася таким чином, що незначні, формальні порушення процедури посвідчення заповіту не можуть визнаватися підставою для недійсності цього правочину, адже помилка чи некомпетентність нотаріуса або іншої посадової чи службової особи не впливає на волевиявлення, яке здійснила особа.

Також з огляду на зазначене було б доречно доповнити ст. 1247 Цивільного кодексу України ч. 3-1 із положенням такого змісту: «Заповідач під час написання заповіту повинен пред'явити нотаріусу або особі, яка уповноважена посвідчувати заповіт, заяву, у якій спадкодавець підтверджує, що він усвідомлює значення своїх дій та може ними керувати». Можна передбачити, що таке нововведення зменшить кількість судових позовів про визнання заповіту недійсним у тих випадках, коли позивачі мотивують свої вимоги тим, що спадкодавець у момент складення заповіту не усвідомлював значення своїх дій і не міг ними керувати.

Список використаних джерел:

1. Заборовський В.В. Деякі проблемні аспекти визнання правочинів недійсними. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2012. № 2. Ч. 1. С. 94–98.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Ухвала Верховного Суду України від 24 січня 2007 р. *Спадкування за законодавством України. Коментар. Судова практика* : зб. нормативних актів. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 291–293.
4. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 серпня 2015 р. у справі № 6-8560св15 / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/49234165> ; Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 24 грудня 2014 р. у справі № 6-38272св14 / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42009904>.
5. Постанова Верховного Суду України від 26 грудня 2011 р. у справі № 6-73цс11 / Верховний Суд України. URL: <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipozicivsu/6-73cs11>.
6. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16 травня 2013 р. № 24-753/0/4-13 / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>.
7. Ухвала Верховного Суду України від 28 квітня 2010 р. у справі № 6-15249св09 / Верховний Суд України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/9341861>.
8. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 2 грудня 2015 р. у справі № 6-20132ск15 / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54224714>.

9. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16 вересня 2015 р. у справі № 6-12242св15 / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51982572>.
10. Постанова Верховного Суду України від 20 лютого 2013 р. у справі № 6-2цс13 / Верховний Суд України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS130057.html.
11. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 травня 2016 р. у справі № 401/3540/15-ц / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57786908>.
12. Ухвала Верховного Суду України від 6 квітня 2011 р. у справі № 6-19685св09 / Верховний Суд України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14887516>.
13. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 № 9 / Верховний Суд України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.
14. Рішення Чуднівського районного суду Житомирської області від 22 вересня 2015 р. у справі № 294/1178/15-ц / Чуднівський районний суд Житомирської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/50821930>.
15. Рішення Рахівського районного суду Закарпатської області від 22 вересня 2016 р. у справі № 305/1560/15-ц / Рахівський районний суд Закарпатської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36569763>.
16. Постанова Верховного Суду України від 29 лютого 2012 р. у справі № 6-9цс12 / Верховний Суд України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS120065.html.
17. Рішення Ірпінського міського суду Київської області від 27 серпня 2014 р. у справі № 367/3916/14-ц / Ірпінський міський суд Київської області. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40268440>.
18. Ілейко В.Р. Посмертна судово-психіатрична експертиза у цивільному процесі – методологічні, методичні принципи проведення та завдання. *Український вісник психоневрології*. 2002. Т. 10. Вип. 1. С. 121.
19. Рішення Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 27 березня 2008 р. у справі № 2-40/2008 / Кам'янець-Подільський міськрайонний суд Хмельницької області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2787426>.

